

validior nature causa cōpellit. Volūtātē vō a fortūis  
 eūētib' vno eodemq; aptissimo secreuit exēplo: ve  
 luti si telum manu iaciat: nolensq; feriat p̄tereuntē.  
 Nā iecisse ex voluntatis p̄cipio nascit̄. Iccirco enī ie  
 cit: q; voluit. Ignorauit vero q; p̄cūteret. neq; enī ia  
 ceret: si se p̄cūsurū p̄uidere potuisset. Neq; iecit: q;  
 voluit p̄cūtere. Si aut̄ non ignorasset: nō p̄cūtere po  
 tuisset. Unde etiā machinamentū quoddā atq; defē  
 sio in iurispitorū responsionib' inuēit̄. hoc modo. Si  
 telū manu fugit magis q; iecit. Nam si quis cedis ac  
 cusetur. optima solet esse defēnsio. Si alia nō suppe  
 tit fugisse manu teluz: et magis q; voluisset iecisse: vt  
 nō volūtati: que p̄denat̄ in culpis: sed ignorātie factū  
 tribuat̄. De p̄turbationibus animoꝝ paulo cōfusius  
 iudiciū ē. Dubitari. n. pōt: ex voluntate an necessita  
 te an ex ignorātia venerit. quod p̄turbatiōe peccat̄.  
 vident̄ enim esse voluntaria peccata. qm̄ qui p̄turba  
 tus est appetit aliquid. aut fugit. sed i hoc p̄turbatio  
 ei' apparet q; nō fugienda vitat: et nō appetenda ni  
 miū exoptat. Porro aut̄: quoniam in p̄turbationibus  
 sunt cōfusa iudicia. neq; enī aliter id qd fugiendū est  
 sepe appetit̄ p̄turbati nisi obcecato: obsuratoq; iu  
 dicio. qd vō sit aī cōfusioe sepe talē: vt nollet admisis  
 se q fecit et euenit: vt nō iter volūtarias: h̄ iter igno  
 ratas vel necessarias cās a loꝝ p̄turbatio sit. I tñ vō  
 q p̄turbat' ē: a vera discretionē discedit: vt in eā pos  
 sit sepe recta bñ p̄sulentū admonitione reduci. Quo  
 fit vt a loꝝ p̄turbatio iure a causis voluntarijs segre  
 get: et aut in ignorātia: aut i necessitate ponat̄. Nā q;  
 ait tñ h̄nt tantos motus: vt ea que volūtaria sūt: aut  
 necessaria interdū: aut certe ignorata videant̄: ita in  
 telligendū est: qm̄ oīs animi passio iudicium turbat.  
 Cōfundit vō rectam discretionē si acrior fuerit: quā  
 vt rōnis retinaculis temperet̄. et sit qdā ex p̄turbatio  
 nibus veluti violenta necessitas: vt dubiū sit vtz is  
 q aliquid p̄turbat' aīo facit: ignorās faciat. veluti cuz  
 casu ignorans delinquit: cū futuz nō p̄uidet casum:  
 an sciēs faciat: h̄ necessitate ducat̄. Qd̄ igit̄ dixit: aut  
 necessaria eē aut ignorata: et diuisit a necessarijs igno  
 rata: nō pugnat' id qd̄ supi' dixit ea q̄ ignorata sūt  
 esse necessaria. Nā id qd̄ ē ignoratū ita quodā mō di  
 uidit. Ignoratoꝝ alia quādā necessitate fiunt: dū aut  
 nulla voluntas est: aut ea q̄ ē necessitati neq; obfiste  
 re. Alia casu cū i his faciendis: q̄ ignorant̄: nulla volū  
 tas est. q; igit̄ dixit p̄turbatiōes animi aut i necessa  
 rijs causis poni: aut in ignoratis: id sine dubio sensū  
 se intelligit̄: p̄turbatiōes aī: aut in his esse ignoratis:  
 i qbus ea necessitas est: vt voluntas obfistere nō possit  
 aut i his in quibus nulla volūtas est: sed sit delictum  
 cecitate iudicij: velut i his qui imoderatius amoris  
 cupiditati deseruiūt: aut enim p̄fuso iudicio ab hōes  
 state discedūt: et dum qm̄ bonū appetūt: in malū deci  
 dūt ignorātes: atq; ita in casu quodā atq; errore po  
 nit̄ aīo imodic'. aut nouit qd̄ qd̄ appetit̄ eē vitādū  
 h̄ maioris actu cupiditatis ipedit̄: atq; iter ea necessa  
 ria ponitur q; aut nō h̄nt volūtātē: aut eā ita iūrnā  
 ac debilē: vt nullo mō validiorib' passionib' obnitat̄.

Ceiusdē Boetij i Liceronis Topica Cōmēta. lib. vi.

**O**re quosdā p̄trici Rhetoz peritissime si  
 dubitauerit: q; hūc i Topicis altiorē ex p̄bi  
 losophia tractatus varia obtrectatione rep̄  
 bendant. q; inter logicam disputatiōez p̄by  
 sicam iter posuit. Nā vō sūt: vel qb' hoc to  
 tū philosophari displiceat: vel qui in argumētoꝝ lo  
 cis naturales admisceri cās oportuisse nō existiment.

sed h̄ priores qd̄: et a. l. d. l. et ab ipsa quodā mō hūa  
 na rōne: q̄ in motu posita aliqd̄ semp̄ igit̄: atq; a mo  
 re scie neq; decipi patit̄: neq; vllō mō a veritatis ra  
 tione traduci: sepe multūq; responsū est. Nā vō qui  
 sequestrādas ab oratoria facultate p̄bie disciplina s  
 putent: r̄ndendū breuiter existimo. rōne quidē rep̄iri  
 qd̄ pōt. sed id melius atq; facilius artifer faciet: si in  
 ope p̄struendū artis facultatē atq; elegantiam cōpa  
 ret. In argumētis quoq; idem eē māifestū est. vi nā  
 q; naturalis ingenij argumēta p̄mūt. Sed ars facul  
 tate imitata nature viam quādā rōnemq; rep̄it: qua  
 id effici facilius ac meli' possit. In qua re illoꝝ neces  
 se est rep̄bēdat̄ error: qui rhetoricā facultatē natura  
 lē esse dixerunt: qm̄ qlibet totius artis alienus et intē  
 dere in alteꝝ crimen: et sese purgare solet: et argumē  
 to aliqd̄ p̄bare p̄tendit. Rep̄bēdēdiq; sunt qui ean  
 dē facultatē in sola arte positam eē dixerūt. Oportuit  
 enī eos aīaduerrere. Oīm qd̄ artē sui materiā effe  
 ctus ex natura suscipit: sed in ea tñ rōne p̄pa facultas  
 tem elegātiamq; experiri. Nec itaq; que artū rō p̄fi  
 cit: ab imperitis etiam fieri: vt cūq; p̄tigerit possūt.  
 Nā aut̄ ac facile nemo efficit nisi artis rōne fuerit in  
 structus. Cū igitur totius operis hec sit intētio: vt ar  
 gumenta q̄ cōfusa et veluti clausa natura suppeditat:  
 artificialiter vestiget̄: qd̄ sit p̄ qd̄ efficere id qd̄ p̄mit  
 tit ars valeat. sub exempli notatione demonstrat. vt  
 enī facilius argumēta rep̄iant̄: illa res efficiet: si des  
 monstrantur loci i qbus argumenta sunt collocata. et  
 enim vt si quis aliqd̄ querat facili' id inuestigare pos  
 sit atq; inuenire si locus ei monstrēt vbi sit positū id  
 quod inquit. ita etiam cū quis argumentū inuenire  
 conatur: si ei locus vbi argumentum sit positū decla  
 retur: facilius argumentū quod q̄rit valeat inuenire  
 ita enim Aristoteles et ita Tullius appellat eas sedes  
 i quibus argumēta sunt collocata. id est locos qui ab  
 Aristotele Topica vocati sunt. Sed qm̄ de sedib' ar  
 gumentoz loquimur hi cuiusmodi sint paulo al  
 tius expediāmus. Locus enim non vno modo intelli  
 gitur. Ac relinquamus quidē eos locos: quos victoris  
 frustra: atq; incōuenienter interserit velut eos: q  
 corpora cōcludunt. Ac simpliciter intelligam' eos lo  
 cos argumētoꝝ esse: qui intra se continent argumen  
 ta. in quibus exponendis posterius quid sit quod dici  
 mus clarius apparebit. Nunc cōmuniter de tota loco  
 rum rōne deq; argumentatione: ac de questionibus  
 et p̄positionibus earūq; terminis videtur esse tractā  
 dū. Ac primū qm̄ locus qui tractat̄ i topicis: non cu  
 iuslibz rei: sed tantū locus ē argumēti. Exposito p̄i  
 us argumēti intellectu deinceps de loci ratione tra  
 ctabimus: Diffinit igitur Tullius argumentum hoc  
 modo. Argumentum est ratio: que rei dubie faciat si  
 dem. Sump̄it igitur rōnē vt genus. Oēs. n. iniuriosi  
 sunt: qui orationis virtutem a sapientie rōne seiun  
 gunt: aliamq; esse dicendū artē velint. aliā intelligen  
 di. Nā si nihil oratide aliud agimus nisi interius cogi  
 tata vulgamus: que malū ratio est: orationis elegans  
 tia a sententiarū grauitate seponere. que porro sens  
 tentiarum grauitas esse potest sine earum rerum de  
 quibus dicendū ē cōp̄bensione. que vero alia discipli  
 na naturā p̄rietatemq; rerū oīm docet: vel q̄ oīno  
 eoz que intelligi possunt scientiaz p̄fitef. Nisi hec tā  
 tum ex qua nos pauca p̄sumpsim' philosophia: q̄  
 longe aliter de his ipsis in p̄prio sapientium tracta  
 tu disputare solet. Neq; ita cursis vt nos: q̄ si vt i illo  
 rū libris solet: p̄lix' differēda sūpsisse: quis ferret in

## In Topica Cicero. Commentario. lib. vi.

solentium hominum temeritatem proeuctus suos culpare volentium quibus proeuctibus proficeret: si studiosi potius quam queruli esse malent. Sed his contentionibus neque antiqua caruit etas: nec nos ita delicti sumus: ut quibus patientia doctissimorum hominum sepius obstitit: ferre nolumus dum et pluribus prodesse possimus et sapientium iudicia consequamur. ad quem finem hic noster labor et totius operis summa contentit. Sed hec hactenus. nunc suscepte expositionis ordinem persequamur.

**T**oto igitur loco causarum explicato: ex earum differentia in magnis quidem causis vel oratorum vel philosophorum magna argumentorum suppetit copia. in vestris autem si non vberior: at fortasse subtilior: priuata enim iudicia maximarum quidem rerum. In iurisperitorum mihi videntur esse prudentia. Nam et adsunt multum: et adhibentur in consilia: et patris diligenter ad eorum prudentiam confugiendi habent ministrat. In omnibus igitur iudiciis in quibus ex fide bona est additum priuata causarum usus est. ut inter bonos bene agi oportet. In primis in arbitrio rei uxorie: in quo est quid melius: equius parati esse debent. Illi dolum malum. illi fidem bonam. illi equum bonum. illi quid socius socio. Quid eum qui negotia aliena curasset ei cuius ea negotia fuissent. Quid eum qui mandasset: eum cui mandatum esset: alterum alteri prestare oporteret. Quid virum uxori. quid uxorem viro tradiderunt. Licebit igitur diligenter cognitis argumentorum locis: non modo oratoribus et philosophis. sed iuris etiam peritis copiose de consultationibus suis disputare.

**D**iuisio causarum loco atque ordine suis partibus distributa: de loci eiusdem facultate: quibusque vberius quibusque angustius accomodatur: uti sepe Cicero nisi mos est: disserit. Primum enim inquit oratoribus ac philosophis quorum in disputationibus larga materia est: multa ex causarum loco argumentorum suppetit copia. Communis quippe oratoribus ac philosophis hic locus esse prospicitur qui est a causis. His naturas rerum quod est philosophie proprium: illis quoque oratorie facultatis est facta probantibus. Nam et cur res quelibet queritur: eius cause a philosophis vestigari solent. Quibus premissis ut superius dictum est comitatur statim quod concludendum est. et oratores ad suspensionem mouendam detergendamue factorum causas requirunt. Hoc quippe stabile in hominum mentibus manet: quod neque factum neque res vlla preter illam omnium principem naturam sine propriis causis possit existere. quo fit ut vberimus causarum usus sit in rhetorum orationibus. philosophorumque tractatu. sed ut hunc libellum. Marcus Tullius scribens plerumque omnia Trebatio dedisse videat: Hunc locum iuris quoque consultis attributum esse demonstrat dicens. et si non tam vberes oportunitates habeat hic locus in iurisperitorum responsionibus: subtili certe atque acutus pro ipsius artis natura tractari potest. scilicet vbertatem que decrat: subtilitate que poterat inesse compensans. Habent enim etiam ipsi proprium campum in quo eorum virtus possit enitere. Est enim iurisperitorum provincia priuatarum questio causarum: maximeque in illis negociis hic causarum locus examinabitur: in quibus bone fidei iudicia nectuntur

In his enim qui fuerit animus contrahentium queri solet. qui deprehendi vix poterit: nisi precedentibus causis intelligatur. In his igitur iudiciis in quibus additur: ut ex bona fide iudicet: id est ubi ita iudices dant: ut non strictas inter litigantes stipulationes sed bonam fidem querant. Primum causarum usus est. ad dicitur ut inter bonos bene agi oportet. considerantur mores inquiruntur consilia. Statuitur quibus quidem de causis administratum sit. In primis in iudicio uxorie rei vberimus causarum tractatus est. Est autem iudicium uxorie rei. quotiens post diuortium de dote contentio est. Dos enim licet matrimonio constante bonis viri sit: est tamen in uxoris iure et post diuortium velut res uxoria peti potest. Que quidem dos interdum his conditionibus dari solebat: ut si inter virum uxoremque diuortium contigisset: quod melius equius esset: apud virum remaneret: reliquum dotis restitueretur uxori. id est ut quod ex dote iudicatum fuisset melius: equius esse ut apud virum maneret: id vir sibi retineret: quod vero non esset melius equius apud virum manere: id uxori post diuortium reciperet. In quo iudicio non tantum boni natura spectari solet. verum et comparatio bonorum fit: ut non tam quod equum: sed melius equiusque est id sequendum sit. Que omnia ex precedentibus causis inuestigari solent. Nam si viri culpa diuortium factus est: equius melius est nihil apud virum manere. Si mulieris est culpa: equius melius est sextans retineri. In hisque omnibus peritissimi iuris consulti esse debent. quo fit ut Trebatius quoque hortetur ad studium. Multa enim esse dicit que eorum operam expectant. illi enim inquit dolum malum illi bonam fidem. illi equum et bonum. illi etiam quid socius socio prestare debeat. quid is qui alienum in se gerendum sponte negocium suscepisset: ei cuius id negocium fuerit. quid is qui mandauerit ei cui mandauerit suorum negociorum actiones. quid vir uxori. quod uxori viro tradiderunt. que omnia ad posteriora cause sunt atque exinde iudicia sumuntur. iccirco enim verbi gratia quodlibet illud iudex pronunciare debet in uxoris ac viri causa. quod virum hoc prestare oportet uxori. iccirco etiam mandator ei cui mandauerit: obligatus esse iudicandus est. quia inter mandantem susceptoremque negocii illud est obseruandum. omnia quoque que quisque alteri prestare debet ea in tractandis iudicandisque negociis cause sunt. quocirca recte concludit diligenter cognitis argumentorum locis et oratoribus et philosophis et iurisperitis argumentorum copia non defutura.

**C**oniuinctus huic causarum loco ille locus est. quod efficitur ex causis: ut enim causa quid sit effectum indicat: sic quod effectum est: que fuerit causa demonstrat. hic locus suppetitare solet oratoribus et poetis: sepe etiam philosophis. sed his quis ornate et copiose et loqui possunt: mirabilem copiam dicendi: cum denunciant quid ex quaque re sit futurum. Causarum enim cognitio cognitione euentorum facit. Omnia que ad se referuntur recte dicuntur esse coniuncta ipsa enim relatio rerum efficit coniunctionem quod si causa alicuius causa est: non alterius nisi sui effectus est causa. itemque si est aliquis effectus: ex causa principis venit. iure igitur ab effectis locus. causarum loco debet esse coniunctus. quoniam vero semper que ad se referuntur equantur: necesse est: que vbertas sit causarum: eadem quoque sit effectorum. Quoniam. n. causa preter effectum esse non potest: cum sit causa super effectum

per effectum: necesse est vt ex euentibus quoq; atq; effectibus plurima argumenta suppetant. si quidem ex causis etiam plurima contrahuntur. nā sicut cuiuslibet effectus potest causa tractari: sic ex qualibet cā potest: qui sit euentus ostendi. recteq; ait causarū cognitio euentorum cognitionem facit. vt enim in predicamentis ostenditur. sciri relativum aliquod non pōt preter reliqui scientiam relatiui.

**R**eliquus ē cōparationis locus: cuius gen<sup>o</sup> 2 exē plus sup<sup>a</sup> positus ē: 2 ceterorum nunc explicanda tractatio ē. Comparantur igit ea que: aut maiora: aut minora: aut paria dicuntur. in quibus expectatur hec numerus: species: vis quedā etiaz ad res aliquas affectio. Numero si cōparabuntur vt plura bona paucioribus bonis antepōnātur: pauciora mala malis plurib<sup>o</sup>. Diuturniora bona breuioribus. longe 2 late puagata angustis: ex quibus plura bona ppagentur: queq; plures imitent 2 faciāt. Specie autē cōparantur: vt antepōnantur: que propter se expetenda sunt: his que propter aliud: 2 vt innata atq; insita assūptis 2 aduentitijs: integra cōtaminatis. Iocūda minus iocundis: honesta ipsis etiā vtilibus. Procliuia laboriosis. necessaria nō necessarijs. Sua alienis. rara vulgaribus. Desiderabilia his quibus facile carere possis. Perfecta inchoatis. tota partibus. Rōne vtentia ratiōis expertibus. voluntaria necessarijs. animata inanimatis. naturalia nō naturalibus. artificiosa non artificiosis. Vis autē in comparatione sic cernitur. Efficiens causa grauior q̄ non efficiens. Que seipsis cōtenta sunt: meliora: q̄ q̄ egent alijs. Que in nra q̄ que in aliorum potestate sunt. Stabilia incertis. Que eripi non possunt his que possunt. Affectio autē ad res aliquas est huiusmodi. Principijs cōmoda maiora: q̄ reliquorum. Itemq; que iocundiora: que pluribus probata: que ab optimo quoq; laudata. Atq; vt hec in cōparatione meliora sunt: sic deteriora q̄ his sunt contraria. Variū autē cōparatio nec elationē h̄s: nec submissionem. est. n. eqli. Multa autē sunt: q̄ equalitate ipsa comparētur. Que ita fere concludant. Si consilio iuuare ciues 2 auxilio equa in laude ponendū est: pari gloria debent esse hi: qui consulunt 2 hi qui defendunt atq; primum est. quod sequitur igitur.

**O**mnis comparatio duplex est. aut enim equalia sibi bimet comparantur: aut inequalia. sed in his q̄ sunt equalia semper eadem esse notatur equalitas. Ineq̄lia autem in gemina veluti membra diuiduntur: minoris scilicet atq; maioris. Nam quod minus est: nō per se minus est sed cōparatione maioris. Itēq; qd̄ maius est: minoris comparatiōe dicitur maius. Que cum ita sint diuidit atq; aī oculos ponit oīum comparationum modos. 2 qd̄ raro in superioribus locis fecit: ipsas maximas propositiones ponit in cōparationibus constitutas: vt si quando loco sit nobis comparationis vtendum habeamus quoddam: velut inuentionis exemplar: ad quod querentem animū possumus aduertere. Omnis igitur comparatio aut in numero constat: aut in specie: aut in vi: aut in aliqua locata extrinsecus affectione. Nam quodcūq; conferre

contendimus aut numero comparamus: 2 s̄m id aliud maius: aliud minus esse decernimus. aut speciem ipsam intuentes: eamq; alii comparantes de excellentia iudicium damus. aut aliud consideramus: qd̄ res queq; possit efficere: 2 in quantum eius possit p̄gredi natura. aut ex aliorū quodammodo continentia: 2 ex circumstantium affectione rem quam alii conferimus intuemur. Numero igitur que comparantur: si ex eodem sint genere: plura paucioribus antepōnunt velut si bona omnia sint equalia: iure quisquam plura bona paucioribus antepōnit. Et est hec maxima p̄positio. Plura bona paucioribus antepōnuntur. 2 in ceteris quoq; eadem ratio perspicitur maximarū p̄positionum. at si oīa in contrario sint genere: pluralitati paucitas preferenda est vt pauca mala pluribus malis. mala vero ipsa bonis nullo modo conferunt. Que. n. villo modo compensantur: in eodem esse genere debent non in contrario. Nam cū aduersum se cōtraria e regione locata sunt: cōferri comparariq; nō possunt: quia sibi intelliguntur esse inimica. Est etiaz scdm̄ numerum comparatio in temporis quoq; ratione. Nam cum tempus certis quibusdam spacijs diuidatur: velut hore diei mensis atq; anni. Ex equalibus bonis ea magis eligenda sunt que diuturnius p̄seuerant. q̄ in numero positum esse nullus ignorat.

Ipsa enim diuturnitas plurimos eē vel dies vel mēses vel annos fatetur: quibus duret id quod eligitur. Longe 2 late peruagata bona angustis 2 in vnuz minimū locum coartatis numeri cōparatione p̄cedūt. Itaz que longe lateq; peruagata sunt ea in plurimas gentes regionesq; diffusa sunt. pluralitas vō cuiuslibet rei numerus spectat. Itā vero ex quo plura propagantur bona quis non iudicet esse meliora his quorum est inops bonorū contractiorq; fecūditas. Quis ēt bonum qd̄ plures imitētur vt faciant ceteris que ita non sint excellere non arbitretur. q̄ in numero cōstare quis nesciat: q̄ si numero pluralitas p̄stat. Specie vero cōparantur: q̄ per seipsa considerata sue quodammodo pulchritudinis merito ceteris anteferūt. Meliora. n. sunt que per se: quā que p̄ aliud expetuntur veluti salus que per se expetitur: medicina p̄pter salutem. Quocirca melior est salus quam medicina: atq; hec non ad aliquem numex non postremo ad aliquam quantitātē sed ad ipsam spēm salutis ac medicinē considerationē referentes iudiciū promimus. Itā quoq; que innata atq; insita sunt: assūptis 2 aduentitijs meliora iudicantur. vñ innata moribus grauitas longe amplius excellit eam: que per imitationem affectatur. Integra etiā potius quā contaminata melioris iudicijs ferunt. Nam que integra sunt: suam spēm seruant q̄ cōtaminata sunt: atq; ex aliqua parte viciata: si qua ēt inerat: spēi pulchritudinē perdidit. Iocunda minus iocundis meliora cōmunis oīum animalium natura diiudicat. Honestā vtilibus sapientes antepōnunt. procliuia laboriosis anteferri illa res monstrat. qd̄ nemo ad eundem finem per laboriosam atq; asperam viā tendere cupiat: ad quem possit procliuī: faciliq; itinere peruenire. Labor quippe omnis iniocundus est. iocunda est facilitas. Necesse fāria etiā non necessarijs partim preferri: partim ēt postponi debent. Quod Marcus Tullius tacuit. Necesse fāria quippe preferuntur his non necessarijs: que non boni ratione. sed voluptatis appetitione sunt cōstituta. veluti luxu regio parata conuiuia nullus sapiens iudicet esse meliora his que nature expleant in

## In topica cicero. commentarioꝝ liber. vi.

digentiam. quedam vero sunt que ipsa specie boni: cum non necessaria sint: meliora sunt necessariis. Nam vivere necessarium est: et sine eo subsistere animal nequit. Philosophari vero non est necessarium: melius tamen longeque excellentius philosophum vivere: quam tantum vivere. Illud. n. raro paucisque etiam utentibus ratione concessum. Illud pecudibus eodem nobiscum. sua quoque alienis iure meliora esse dicuntur. veluti hominibus ratio potius quam voluptatis appetitio illud enim proprium est hominis illud alienum. rara quoque vulgaribus meliora sunt. atque hic locus approbat id: quod superius dictum est. philosophantem vitam ipsam esse meliorem. Nam que rara sunt: facile id quod vulgare est antecedit desiderabilia et his quibus facile carere possis. illa res approbat esse meliora: quod maxime desiderant: et sine his anxiosa vita est. veluti si quis capillis visus conferat. Egrius. n. toleramus carere visu quam capillis. itaque ex hoc meliorem esse visum capillis iudicamus. Quod his facile: illo equo animo carere non possumus. Perfecta et imperfectis naturaliter excellunt. illa. n. suam formam adeptam sunt. illa minime. Tota est partibus eodem modo excellentiora esse arbitramur. Nam quod totum est: his natura propriam formam. Quod vero pars est et ad totum nititur perfectionem: nondum sue pulchritudinis spiritum cepit: nisi ad totius integritatem referatur. iam vero ratione vetera rationis expertibus nullus dubitat esse meliora. Voluntaria quoque necessariis iure anteponunt. Nam que voluntaria sunt libera sunt. que necessaria quodam nos veluti dominio necessitatis astrigunt. atque id meliora esse voluntaria necessariis existimamus. quamquam in hoc et illud intelligi possit quod a nobis superius dictum est. Non necessaria sepe necessariis anteponi. quandoquidem ea que voluntaria sunt non sunt necessaria: voluntaria vero meliora sunt necessariis. Non necessaria igitur sepe necessariis excellunt. anima quoque inanimatis ipsius animi vegetatione considerata anteponenda esse ratio persuadet. Multa etiam non naturalibus et artificiosa inartificialis. Optimusque hic gradus est: ut naturam arti: artem preferas inertie: ars quippe imitatur naturam. quo fit ut id quod in se retinet pulchritudinem ex natura veniat: cuius imitari speciem cupit longe vero postrema sunt: que cum artificio carent: non a specie solam naturam: verum etiam ab imitatione discedunt. atque hec quidem de specie in comparationibus considerant visum autem in eo consistit in quo consideratur quod unaquodque res possit efficere. nam quod queque res potest. ea vis eius rectissime dicitur. efficiens igitur causa grauiorem vim habet quam ea que nihil efficit velut artifex melior quam materia. illa quippe stolidum est atque imota. Nec aliquid efficiens: nisi formam ab artifice. i. ab efficiente causam susceperit. item que seipsis contenta sunt: meliora esse his videntur que egent aliis veluti omni deus optimus est: quod nullo indiget. et ipso cuncta sunt indigenda. item que in nostra sunt potestate magis eligenda sunt quam que in aliena manu posita facile labuntur. quo fit ut sit virtus melior quam diuitie. Nam virtus est in nostra potestate: diuitiarum fortuna domina est. iam vero stabilia incertis: que eripi non possunt his que possunt si tantum bona sunt quod non intelligat esse meliora: quorum tantum locorum pars contraria contrarium tenet. inspectis quippe his que meliora sunt si horum aduersa videamus deteriora sunt. restat in affectione posita comparatio que ita tractatur ut non per semetipsam res que alii conferatur: sed ex alterius cuiuslibet consideratione pensetur. velut in tribus quibusdam rebus si due ad se invicem com-

parentur eo quod ad tertiam plus minusve iungantur. Sunt enim duo quedam humanis rebus accommodata: quarum una principibus atque etiam ipsi reipublice accommodatior est. Hic igitur iudicabimus eam rem esse meliorem quam melioribus prodest. i. aut reipublice vel principibus non considerantes ut sese res habeat. Sed quantum reipublice vel principibus adiuncta sit. Nec igitur res ex affectione est comparata meliusque indicatur id quod principibus commodum est quam id quod aliquibus privatis: quoniam principes reliquorum etiam continent statum. Eodem modo que sequuntur: ut que iocundiora pluribus: que clariora inter multos: que pluribus comprobata sunt: meliora ducantur. Nam etiam si minus ipsa huius nature sint sed affectione tantum ut dictum est: eorum quibus vel iocundiora vel inter quos clariora sunt aut a quibus probantur: meliora extimanda sunt. Sed quod id quod a pluribus bonum ducitur: superius in ea comparationis parte posuerat in qua fiebat secundum numerum comparatio: Nil tamen impedit eundem locum secundum aliam et alias consideratione diversis generibus subdi: velut ala avis cum substantia sit eadem tamen ad aliquid esse intelligitur: si ad alatum consideretur. Illa quoque ex affectione videntur esse meliora que ab eo laudata sunt que dialectica ratione vel rhetorica facultate differunt. Nam ut reuincere aduersarium possis sat est: si eum tibi sensisse monstraueris: atque id aliqui velut optimum predicasse quod tu melius reposita monstrare poteris. Dicitur igitur omnibus meliorum locis his oppositis que deteriora sunt retinebunt. Parium vero nulla discretio est. Neque enim quod par est: aut intensionem sumere aut remissionem potest. Quibus autem iter se maiora minoraque perducunt: hisdem inter se paria transferunt. Nam que vel numero vel specie vel vi vel affectione fuerint: equa esse dicuntur. Eodem autem cunctorum exemplum est quod Licet in equalitate constituit: que equalitas in cunctis paribus equa est. Sed vel numero vel specie vel vi vel affectione paria sunt. Nam in eorum comparatione que maiora vel minora sunt: una quidam equalitas est: sed accessione variantur. Nam quibus in eadem qualitate est maior numerus pulchrior species efficaciorque vis ad preciosiora distinctior affectio: ea meliora esse existimantur. Que si equa fuerint: in eadem equalitate paria sunt. Exemplum vero quod posuit ad eblandiendum Terentium ait valere: cum propria. i. oratoriam facultatem cum iurisperitorum laude coniungit. hoc modo. Si consilio iuuare ciues: quod iurisperitorum est: et auxilio quod oratorum est: equa in laude ponendum est: pari gloria debet esse hi qui consulunt. i. piti iuris: et hi qui defendunt. i. oratores. at quod primum est. Id est consilio autem iuuare ciues et auxilio equa in laude ponendum est quod sequitur igitur. i. infertur. ea vero conclusio est per quam dicimus. hi igitur qui consulunt: et hi qui defendunt: pari gloria esse debent. Hic autem breuiter dialecticorum more protulit: qui sic enunciant. Si dies est lux. at quod primum est. id autem tantumdem est. ac si dicatur. At qui dies est. in propositione. n. que est. si dies est lux est. prior est propositio. dies est. concludunt quod sequitur. Id est igitur esse lucem. Id. n. in prima parte propositionis que erat: si dies est: lux est sequebatur. hic quoque Licet sic protulit. at quod primum est id est consilio et auxilio iuuare ciues equa in laude esse ponendum. id. n. erat primum in ea propositione que dicebat: si consilio et auxilio ciues iuuare equa in laude poneretur: pari gloria esse oratores iurisque consultos. quod sequitur igitur id est pari gloria debent esse: qui consulunt ac defendunt. id enim erat consequens in ea propositione que statuebat. si consilio et auxilio ciues iuuare par esset: pares esse qui consulunt ac defendunt.

¶ Igitur

**C**igitur perfecta est ois argumentoy inueniendoy  
 rú preceptio: vt cū perfectus sis a diffinitioe: a par  
 titione: a notatioe. a cōiugatis. a genere. a formis a  
 similitudine a dīa. a cōtrarijs. ab adiunctis. a cō  
 sequētibus. ab antecedētibus. a repugnantibus. a  
 causis. ab effectis. a Cōparatione maioroy. Ad inoy  
 pariū. nulla preterea sedes argumenti q̄renda sit.  
**C**am r̄si ex his que dicta sunt intelligit: nullū argu  
 menti locū esse preteritū: breuiter tñ Liceronis cōclu  
 sionē: q̄ se nihil omīssisse cōmemorat: ad ampliorē do  
 ctrine fidē approbandā reoz. in his. n. nihil oīno p̄ter  
 mittit q̄ certa rōne tractant. Nulla vō certior ratio  
 diuisione. q. n. q̄sqz partitur a cōibus i particularia  
 deducēs: cū rectū iter insitat: labi atqz ad errozē de  
 duci nō pōt. locoy igr̄ oīum prima diuissio fuit in ea q̄  
 in ipsis bererent r̄ ea q̄ assumerent extrinsecus. Cui?  
 diuissiois nihil mediū repiri pōt. aut. n. in ipso est ali  
 qd de quo q̄rit: aut extrinsecus necesse ē assumat. vi.  
 deamus igr̄ nunc quēadmodū disputatio p̄ nihil ob  
 mittentē diuissioē ferat. Eoz igr̄ locoy q̄ in ipsis sūt  
 de qbus agit nūc ex toto nūc ex p̄tibus nunc ex voca  
 bulo: nūc ex affectis sumit argumentū. In his igr̄ q̄  
 nihil relictū sit p̄spicue apparet. In eo. n. q̄ diuictus  
 est: duplex discretio ē. vna ex eo ipso qd formatū est:  
 atqz p̄positū: qd totū est. In quo ēt diffinitioes adhi  
 bent. alia in eius p̄tibus inspicendis ex qbus cōposi  
 ti forma iuncta est. Sz qm̄ nā boiūm id: qd intelligit  
 voce sepius p̄dit: Necesse est vt nomē quoqz qd ad i  
 tellectus declarationē adhibet ondat aliquā rei quā  
 significat p̄prietatē. Intellectus q̄ppe qualitatem rei  
 quā intelligit capit. Quocirca nomē quoqz intellect?  
 qualitātē designat. Jure igr̄ deū est p̄prietatē quandā  
 rei vocabulo significari. atqz ita ex eo trahi argumen  
 tū pōt. qd vocat a nota. Adoy vō locoy alias partitio  
 nes dedit: q̄s paulopost breuius colligemus. affecta  
 vero q̄ vt supius deū est: in relatiōe p̄sistunt: ipsa ēt  
 rite diuisa sunt. Nā q̄ referunt ad aliqd aut substan  
 tialia: aut accētia. Substantialia vt cōiugata. nā iusto  
 in eo q̄ iustus est iustitia s̄bam facit. Nec id dico qd  
 boi ēt ex iustitia cōstitutū: sed iusto q̄ iustitia discedē  
 te corūpit. Similis r̄ de eo qd est iuste aduerbio rō  
 est. est ēt s̄bale genus. spēs. dīa. cā. effectus. Accētia  
 vt p̄rium: simile: adiunctū: paria: maiora: minora. Cō  
 sequētia vō atqz repugnantia: qm̄ vt supius deū est  
 in cōditōe posita sūt: nūc substantialia reperim̄. nūc  
 vō in accētibz p̄siderant. Substantialia vt cū gen?  
 antecedentē spēm: accētia vō vt cū nigredo p̄ceden  
 tē sequit̄ eoz. quāqz ēt in causis aliq̄ antecedētes eē  
 possint. De quaz oīum p̄prietatibus Tullius supra dis  
 seruit. atqz vt in breuissimā descriptionē tota locorū  
 diuissio colligat: erit hoc mō. Oē argumentum aut ex  
 bis locis ducit: q̄ in ipso de quo querit inherent. aut  
 extrinsecus assumūt. is vō locus q̄ in ipsis de qb? am  
 bigit positus ē: diuidit̄ in eū locū: q̄ ē ex toto: r̄ in eū  
 q̄ est ex p̄tibus: r̄ in eū qui est ex nota: r̄ in eū q̄ est ab  
 affectis. is at̄ qui a toto est: a diffinitioe locus vocat̄.  
 diffinitionū vō alie sunt p̄prie alie nō p̄prie. Non p̄  
 priaz vō alie sunt q̄ singulis noibus denotant: alie q̄  
 orōe pandunt. Eaz vero q̄ singulis noibus sūt. Alie  
 sunt in qbus p̄ noie reddit̄ nomen: q̄ dicunt̄ cata an  
 tilerin. alie q̄ exempli ḡa noī subiūmunt q̄ dicūt T y  
 pi. Eaz vero q̄ orōne declarant: alie sūt a partitione  
 alie a diuissioe: alie a differētis p̄ter genus q̄ p̄prie  
 iō. u. r̄ k̄ dī: alie que ex pluribus qualitibus sūt

etiam singulis totū id significantibus: q̄ ois qualita  
 tū collectio declarat: q̄ vocatur ποιοθησ: alie q̄ ex  
 accidentibus nō singulis sz cunctis vnū aliqd efficien  
 tibus constāt: alie q̄ ad dīam dant: alie que p̄ trāsla  
 tionē: alie que ex p̄uatiōe p̄riū. Alie que propriis noī  
 bus aptāt q̄ ēt ὑποτιμησις dicunt̄. alie p̄ indigē  
 tiā pleni: alie p̄ p̄portionē. alie p̄ relatiōē. alie p̄ cāz  
 Item alia diffinitiois diuissio s̄m Tullii principalis  
 q̄ alie corporaliū rez sūt: alie incorporaliū. r̄ diffini  
 tionis qdē locus ita diuissus est. a p̄tibus aut locus di  
 uidit̄ i p̄titionē r̄ diuissioē. A nota vō locus simplex ē  
 ab affectis aut alii sunt a cōiugatis. alii a genere. alii  
 a forma. alii a simili. alii a dīa. alii a p̄riū. alii ab ad  
 iunctis. alii a cōsequentib? antecedētibus r̄ repugnā  
 tibus. alii a cā. alii ab effectis. alii a cōparatione pari  
 uz: maioroy vel minoroy. Genus vō diuidit̄ in suprema  
 genera: r̄ in ea q̄ ēt spēs esse p̄fit. Spēs quoqz diuidit̄  
 in vltimas spēs: r̄ in ea q̄ ēt genera esse p̄fit. Similitū  
 quoqz alia in singulis cōsiderant̄ r̄ vocāt̄ exempla  
 alia in pluribus: r̄ appellat̄ inductio. alia in diuictis  
 r̄ vocat̄ p̄portio. Itē dīaz: alie sunt substantiales:  
 alie r̄ si nō substantiales inseparabiles tñ: alie neqz sub  
 stāiales neqz iseparabiles. cōtrarioz alia dīr aduerfa  
 alia p̄uatiā alia negātia: alia relatiua adiūctoy vō  
 alia sunt q̄ an rem existunt: alia q̄ cū re: alia vō post  
 rem. Locus vō cōditionalis diuiditur in accēdēs p̄s  
 r̄ repugnās. cāz quoqz multiplex locus est. alie nāqz  
 sunt: q̄ vi sua efficiūt: alie sine qbus effici nō pōt. Eaz  
 vō q̄ vi sua efficiūt: alie sunt necessarie nibilo indigē  
 tes: vt efficiant. alie vō indigentes vt efficiāt. alie vō  
 indigētes r̄ nō necessarie. Eoz vō sine qbus nō effici  
 tur: alie sunt mobiles: alie imobiles. Item cāz alie  
 sunt nō spontanee: ex volūtate: alie ex p̄turbatione:  
 alie ex habitu: alie ex nā: alie ex arte: alie ex casu.  
 Rursus cāz alie sunt cōstantes: alie inconstātes. Am  
 plius cāz alie sunt volūtarie: alie ignorate. Ignora  
 taz pars in casu: ps in necessitate ē constituta. Neces  
 sariay pars in vi: pars in scitu posita. ē effecta vō in  
 tm̄ diuidi p̄fit: quātū al̄ supius dictas cās r̄feruntur.  
 locus vō a cōparatione minoroy pariū atqz maioroy di  
 uiditur in numez spēm vīm ad res alias affectiones.  
 Que cū ita sint cūqz nihil sit in diuissioe p̄termisum  
 recte. M. L. p̄titionē cōclufit dicens nullā argumen  
 ti sedē esse preteritā. restat igr̄ locus q̄ extrinsecus su  
 mitur: quē qm̄ nihil iuris cōsultis ē vtilis. nō T rebatū  
 tū cā: sed neqz p̄fecto opi deesse videatur adiungit.  
**S**ed qm̄ ita a principio diuissim?: vt alios locos  
 diceremus in eo ipso: de quo ambigif herere. de q  
 qbus satis dictū ē: alios assumi extrinsecus: de his  
 pauca dicam?: r̄ si ea nihil oīno ad vestras disputa  
 tiōes p̄tinēt. sz tñ totā rē p̄ficiamus quāquidē cepi  
 mus. Neqz. n. tu is es quē nihil nisi tus civile dele  
 ctet. Et qm̄ hec ita ad te scribunt: vt ēt in aliorum  
 manus sint v̄tura: deē opa vt quāplurimum his:  
 quos recta studia delectant: p̄desse possimus.  
**C**ille locus nihil iuris perito p̄futurus negligentē sui  
 faceret trebatū: veluti qbusdam p̄hemū machinis  
 orator reddit attentū. ait. n. ita sese diuississe in princi  
 pio: vt alios locos in ipsis herere diceret: de qbus age  
 retur: alios extrinsecus assumi. Et cū de supioribus  
 locis idonee disputatū sit: intractatā reliquā partez  
 nō oportere p̄teriri. Neqz. n. hunc esse trebatū q̄ sua  
 arte cōtentus ceteroy studia negligat: v̄z diligentia

## In topica ciceronis commentariorum liber. vi.

atque ingenio plurimum valens cuncta ad se pertinere dicat: quae liberalibus studiis annumerauerunt. simul danda esse opera dicit: quoniam beniuolo animo Licéronis opus trebati esset editurus: ut cum in multorum manus venisset prodesse his in integrum posset: quae rectis studiis tenerentur: hoc quoque trebatio beneficium nomine procedere: quod ad eum scripta: et per eum edita pro futura plurimis describeret.

**H**ec ergo argumentatio: quae de artis expertis in testimonio posita est. Testimonium autem nunc dicimus esse: quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem.

**E**xtrinsecus positum argumenti locus: quae. **M. T.** vocat artis expertem: in testimonio positum esse pronunciat. Dubitari autem potest quod hic locus a superioribus differat quos in affectis locauit. Nam uti affecta semper in relatione sunt constituta: ita et testimonia ad ea quorum sunt testimonia referuntur. Quod enim testimonium testate rei est testimonium. Quocirca cur aut ea quae affecta dudum vocata sunt: non extrinsecus collocentur: aut ea quae nunc vocantur extrinsecus: non inter affecta ponantur: quiri potest. Cum praesertim ea quae adiuncta esse negotio superius diximus: veluti quoddam testimonium sepe rebus afferant: cum ex eorum quae praecesserunt: vel consecuta sunt signis: quid gestum sit considerari solet. Quorum omnium compositio solutio est: quod ex affectis argumenta quae sunt ab oratore inueniuntur: eiusque ope atque industria nascuntur. Ea vero quae extrinsecus posita sunt: rei tantum testimonium praebent. Illud enim inueniunt ab oratore: sed his orator utitur positus atque ante constitutus. Nam quae a genere: vel a specie: vel a ceteris affectis argumenta sunt: ab ipso quodammodo oratore pariuntur. Testimonia vero sibi ipse non efficit sed ad eas utitur ante praeparatis: quo fit ut argumenta ex affectis in causa statim: atque ex tempore nascantur: ea vero quae in testimoniis posita sunt ante rem praesentia: confirmatio usum negotio posterius praesentent. et in adiunctis ab oratore coniectura colliguntur: et auditorum mentibus intimantur. Testimonia vero si in coniectura: aut in suspicionibus: sed in rei geste narratione consistunt. Offendit autem vehementius quod esset testimonium: cum dicitur: id a se testimonium vocari: quod ab aliqua externa re sumitur. Oportet quippe affecta: ab eis ad quae affecta sunt: non videtur externa. Testis vero nulla cum re testificata cognatione coniungitur nisi sola noticia quae nihil ad res quae gesta est attinet: Cum si gestum negotium nullus agnosceret: nihilominus tamen gesta res esset. sed id poterat et ad similitudinem duci. Quid enim minus esset aliquid: si ei si simile nihil reperiret: sed quod simile est: ei cui simile est eadem qualitate coniungitur. Quae qualitas utriusque compositio mat. Scia vero quae quis efficiat testis: nulla tamen qualitate coniungitur cum re: cuius illa noticia est. Neque enim scientis noticia rei geste qualitas dici potest: Cum si noticia qualitas rei posset intelligi pereantibus his quae re norunt: res vel intueretur: vel mutaretur: quod neutrum euenire necesse est. Quoniam quod de absuptionis scientibus res ignorata poterit permanere.

**P**ersona autem: non qualiscumque est: testimonii pondus habet. Ad fidem enim faciendam auctoritas queritur. sed auctoritatem aut natura: aut tempus affert. Naturae auctoritas in virtute est maxima. In tempore autem multa sunt quae afferant auctoritatem: ingenium: opes: etas: fortuna: ars: usus: necessitas: Concursum etiam nonnumquam fortuitarum rerum.

**Q**uoniam locum artis experte in testimonio esse positum dixit: In testimoniis vero personarum fidem suam interponentium auctoritas queritur: necessarium fuit: quibus res

bus fieri soleat auctoritas expedire etc. quidem clarissime atque aptissime dicta sunt. Sed quod auctoritatem in namque temporibus diuisit. Cumque in tempore ingenium. opes. et etas fortunam artem. usum. necessitatem. concursione et non nunquam re: fortuitarum locauit queri potest. Quid enim attinet ad tempora ingenium. Quid ars. quod usus. Nam etas atque opes fortuna: et fortuitarum re: concursio subiecta sunt temporibus. Quoniam vni quodque horum variis temporum vicibus permutat. Ingenium vero nunc potius oportuit tribui. artem atque usum tertium quoddam: quoniam neque temporibus neque nunc subiacentur. Quoniam virtus quoque ipsa. quae. **M. T.** in nunc ratione constituit quibusdam non naturalis: sed tamen doctrina tamen recta exercitatio ne viuendi videatur ascita. Sed haec ita intelligenda diuisio est: quod omnis auctoritas aut ex magnis atque excellentibus rebus et per nam optimis venit: aut ab his quae inferiori loco sunt constituta fide non ex nunc qualitate sed ex vulgo sitis opinionibus capit. Et maximas quidem excellentesque res in nunc constituit. quae semper ut ipse Tullius multis in locis defendit: boni est appetens. at vero quae posteriora sunt sub tempore posuit. Idcirco quod omnia temporibus subiecta principalis boni non retinet statum. Virtus quae de in deterius flecti non potest. Ingenium vero atque opes fortuna et ars. et usus sepe non recta exercitatio deprauiant. Nam quicquid horum fuerit a virtute seiuinctum: dignitatem vere laudis amittit. et de virtute quidem disulit dicere. Posteriori vero partem. id est in tempore posite auctoritatis diuisit: et euidentissimis patefecit exemplis. Nam et ingenii fides adest. atque ex ea praesto est auctoritas plurima. eos quippe sapientius loqui homines credunt: quorum ingenium ad expedienda quae proposuerint sufficit. opibus quoque potentibus dignos fide iudicant. fortuna quoque et dignitate praeclearis maiestatem auctoritatis inprimis si recte fortasse sed et iudicium in negociis et existimatio vi te opinione hominum maxime continetur. quae quae mutari non potest ad ea cuncta rediget: eaque sibi tractanda regendaque proponet orator. ars et atque usus plurimum valent. In utrisque enim fide noticia facit. Necessitas quoque quasi id quod latebat: extorquet auctoritate subnixa est. quae tamen ab animo: tamen a corpibus venit. a corpibus cum igni ferro ac verberibus vix quod latet aperit. ab animo cum mens quaedam perturbationis vel ignorantiae cecitate confunditur. Tunc enim quod dici: quid taceri debeat: minime distinguens vix quod occultum erat: prodit: atque effundit in lucem. Nam iracundia sepe et quilibet aut perturbationis: quae occultam dum foret haud continet. quae idcirco habet auctoritatem ad fidem: quae simpliciter prodita sunt: Nec vlla calliditatis arte per lata. quoniam et ignorantia puerorum: vinolentia: somnus quaedam sepe produxit in medium: in quibus si iudicium fuisset vllum prolata non eent. Sepe et homines praeter vllam aut perturbationem imprudentes propria confessio obligati sunt: dum cuncta simpliciter effundunt: quae sibi nocitura non estimant: ut staterio euenisse proposuit: quae interposito pariete testibus audientibus ea confessus est imprudens se ab insidiaribus audiri. quibus vulgaris in iudiciis platis capitali sententia condemnatus est. atque haec quidem ignorantia in necessitate est constituta. Nam qui nescit id quod ignorat: ne si velit quidem poterit euitare. Quae autem necessitas extorquet: ipsa quodammodo vix veritas dicere. atque id est veluti auctoritate subnixa fides adhibetur. Concursum et re: fortuitarum facit fidem: quae cum aliquotiens falsa definet: tamen ita est vehemens: ut se ab ea veritas explicare vix possit. quae est quod de palamede narrat. per hunc certum quod quasi a priamo missus videretur. repte priami lre per hunc manum imitata: quae concurrentia fide faceret perditionis. Hinc dicit. talis est fortuitarum re: concursio est.

**N**am

**N**am et ingeniosos et opulentos: et etatis spatio probatos dignos quibus credatur putant: non recte fortasse: sed vulgi opinio mutari vix potest: ad eamque omnia dirigunt: et qui iudicant. et qui existimant. Qui enim rebus his quas dixi: excellunt: ipsa virtute videntur excellere. sed reliquis quoque rebus: quas modo enumeravi: quamquam in his nulla species virtutis est: tamen interdum confirmatur fides: si fortuna aut ars quedam adhibetur. Magna est enim vis ad persuadendum scientie: aut usus: plerumque enim creditur his qui experti sunt. Facit etiam necessitas fidem: que tum a corporibus tum ab animis nascitur. Nam et verberibus: tormentis: igni fatigati: que dicunt: ea videtur veritas ipsa dicere. Ea que etiam a perturbationibus animi sunt: dolore: cupiditate: iracundia: metu: quia necessitatis vim habent: afferunt auctoritatem et fidem. Cuius generis illa etiam sunt: ex quibus verum nonnunquam inuenitur: pueritia: somnus: imprudentia: vinolentia: insaniam. Nam et parvi sepe indicauerunt aliquid quod pertinet ignorari. et per somnum. vinum. insaniam multa sepe patefacta sunt. multi etiam in res odiosas imprudenter inciderunt. ut staterio nuper accidit. qui ea locutus est bonis viris subauscultantibus pariete interposito quibus patefactis in iudiciumque prolatis ille rei capitalis iure damnatus est. huic simile quoddam de Lacedemonio Pausania accepimus. concursio autem fortuitorum talis est. ut si interuentum est casu cum aut ageretur aliquid quod proferendum non esset aut diceretur. In hoc genere etiam illa est in palamedem coniecta suspicio num proditoris multitudo. Quod genus refutare interdum veritas vix potest. huius etiam generis est fama vulgi quoddam multitudinis testimonium. Que autem virtute fidem faciunt. ea bipartita sunt. ex quibus alterum natura valet. alterum industria. Deorum enim virtus natura excellit: hominum autem industria. Diuina hec fere sunt testimonia. primum orationis. oracula enim ex eo ipso appellata sunt. quod inest his deorum oratio. Deinde rerum in quibus insunt quasi quedam opera diuina. Primum ipse mundus. eiusque omnis ordo et ornatus. Deinceps aerei volatus auium atque cantus. Deinde eiusdem aeris sonitus et ardores multarumque rerum in terra portenta. atque etiam per exta inuenta presensio. a dormientibus quoque multa significata visis. Quibus ex locis sumi interdum solent ad fidem faciendam testimonia deorum. in homine virtutis opinio valet plurimum. Opinio est autem. non modo eos virtutem habere qui habeant. sed eos etiam qui habere videantur. Itaque quos ingenio: quos studio. quos doctrina preditos vident. quorumque vitam constantem et probatam. ut Latonis. Lelij. Scipionis. aliorumque plurium. videntur eis esse. quales seipsi velint. Nec solum eos censent esse tales qui in bono

ribus populi reque publica versentur. sed oratores et philosophos et poetas et historicos ex quorum dictis et scriptis sepe auctoritas peritur ad faciendam fidem. Expositis omnibus argumentandi locis illud primum intelligendum est nec vlla esse disputationem in qua non aliquis locus incurrat nec fere omnes locos incidere in omnem questionem. et quibusdam questionibus alios quibusdam alios esse aptiores locos. Questionum duo sunt genera. Alterum infinitum. Definitum alterum. Definitum est quod hypothesis greci. nec causam. infinitum quod Thesis illi appellant. nos propositum possumus nominare. Causa certis personis locis temporibus actionibus. Negocii cernitur aut in omnibus aut in plerisque eorum. propositum aut in aliquo eorum aut pluribus. nec tamen in maximis. Itaque propositus pars est cause. sed omnis questio earum aliqua de re est quibus cause continentur. aut vna aut pluribus aut nonnunquam omnibus. Questionum autem quacumque de re sint. Duo genera sunt vnum cognitionis. Alterum actionis. Cognitionis sunt hec quarum est finis. scientia ut si queratur an a natura ius profectum sit. an ab aliqua quasi conditione hominum et pactione. Actionis autem huiusmodi exempla sunt. Sit ne sapientis ad rempublicam accedere? Cognitionis Questiones tripartite sunt aut sit ne. aut quid sit. aut quale sit queritur. harum prima coniectura. secunda diffinitione. tertia iuris et iniurie distinctione explicatur. Coniecture ratio in quattuor partes distributa est. Quarum vna est cum queritur. Sit ne aliquid. Altera vnde ortum est. Tertia que id causa effecerit. Quarta in qua de mutatione rei queritur. Sic nec ne sit ut quidnam sit honestum. et quid equum re vera. an hec tantum in opinione sint. Unde autem ortum sit. ut cum queritur. natura an doctrina possit effici virtus. Causa autem efficiens sic queritur quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione sic. Possit ne eloquentia commutatione aliqua conuerti in insaniam. Cum autem quid sit queritur. notio explicanda est et proprietas et diuisio et partitio. Hec enim sunt diffinitioni attributa. additur etiam descriptio quam *ὑπερθεωρημα* greci vocant. Notio sic queritur. Sit ne id equum quod ei qui plus potest vtile est. Proprietas sic. In hominem ne solum cadat. an etiam in bestias egritudo. Diuisio et eodem pacto partitio. tria ne genera bonorum sint. Descriptio qualis sit Auarus. Qualis assentator ceteraque eiusdem generis in quibus natura et vita describitur. Cum autem queritur. Quale quid sit aut simpliciter queritur aut comparate. Simpliciter expectanda ne sit gloria. Comparate preponenda ne sit diuitijs gloria. Simplicium tria genera. De expectando fugiendoque. De equo et iniquo. de honesto et turpi. Comparationum autem duo vnum

## In topica cicero. commentarioꝝ liber. vi.

de eodem et alio alterum de maiore et minore. De expetendo et fugiendo huiusmodi. Si expetende diuitie fugienda paupertas. De equo et iniquo. equum ne sit vlcisci a quocunq; iniuriam acceperis. de honesto et turpi. Honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autem genere quod erat bipartitum vnum est de eodem et alio vt si queratur. quid intersit inter amicum et assentatorem. Regem et Tyrannum. Alterum de maiore et minore. vt si queratur eloquentia ne pluris sit. an iuris ciuiliis scientia. de cognitionis questionibus hactenus. Actiones relique sunt. Quarum duo genera. Vnum ad officium. alterum ad motum animi vel gignendum vel sedandum planeue tollendum. Ad officium sic vt cum queritur. Suscipiendi ne sint liberi: ad mouendos animos cum fiunt cohortationes ad defendendam rempublicam ad laudem ad gloriam. Quo ex genere sunt querele incitationes miserationesq; flebiles. rursumq; oratio. tum iracundiam restringens: tum metum eripiens: tum exultantem leticiam comprimens: tum egritudinem abstergens. hec cum in propositis questionibus genera sint eadem in causis transferuntur. Loci autem qui ad quasq; questiones accommodati sunt: deinceps est videndus. Quis illi quidem ad plerasq; sed alij ad alias: vt dixi aptiores. Ad coniecturam igitur maxime apta: que ex causis: que ex affectis: que ex coniunctis sumi possunt. Ad diffinitionem autem pertinet ratio et scientia diffiniendi: atq; huic generi finitimum est illud: quod appellari de eodem et de altero diximus. Quod genus forma quedam diffinitionis est. Si. n. queratur Idem ne sit pertinacia et perseverantia: diffinitionis iudicandum est. Loci autem conuenient in eius generis questione: quoniam: antecedentis: repugnantis: Adiecti et hi qui sumuntur ex causis et effectis. Nam si hanc rem illa sequitur. hanc autem non sequitur. aut si huic rei res illa antecedit: huic non antecedit: aut si huic repugnat. illi non repugnat. aut si huic rei hec. illius alia causa est. aut si ex alio hoc. ex alio illud effectus est. Ex quouis horum id de quo queritur. idem an illud sit. inueniri potest. At tertium genus questionis. in quo quale sit. queritur. In comparatione ea cadunt. que paulo ante in comparationis loco enumerata sunt. In illud autem genus in quo de expetendo fugiendoque queritur adhibentur ea. que sunt. aut animi. aut corporis. aut externa vel comoda vel incommoda. Itemque cum de honesto turpique queritur. ad an bona aut mala omnis oratio dirigenda est. Cum autem de equo et iniquo differitur. egritatis loci colligentur. Hi cernuntur bipartite. et natura et institutio. Natura partes habet duas tuitionem sui et vlciscendi ius. Institutio autem equitatis tripartita est. vna pars legitima est. Altera conueniens. Tertia moris vestitate firmata atque et rursus equitas tripartita esse. vna ad superiores deos. altera ad manes. tertia ad boves pertinere. Prima pietas. secunda sanctitas

tertia iusticia aut equitas noiatur. De proposito factis multa deinceps de causa pauciora dicenda sunt. pleraque. n. sunt ei cum proposito comitia. Tria igitur sunt genera carum. Iudicij. Deliberationis. Laudationis: quarum fines ipsi declarant: quibus utendum locis sit. Nam iudicij finis est ius: ex quo et nomen: Juris autem partes tum exposite cum equitatis. De liberandi finis utilitas: cuius he partes: que modo sunt exposite rerum expetendarum. Laudationis finis honestas: de qua ite est antedictum. Sed diffinitive questiones a suis quoque locis: quasi propriis: instituntur: Que in accusatione: defensionisque partite. In quibus existunt hec genera. vt accusator personas arguat facti: defensor aliquid opponat de tribus: aut non esse factum: aut si sit factum: aliud eius facti nomen esse. aut iure esse factum. Itaque: aut inficialis: aut conjecturalis prima appellet. diffinitiva altera. Tertia que quis molestum hoc nomen sit: Juridicialis vocetur. Harum carum propria argumenta ex his sumpta locis: quos exposuimus. in preceptis oratorum explicata sunt. Refutatio autem accusationis in qua est depulsio criminis: que grece stasis dicitur appelletur latine Status. in quo primum insistit: quasi ad repugnandum congressa defensio. Atque in deliberationibus et laudationibus iudem existunt status. Nam et negantur sepe ea futura: que ab aliquo in sententia dicta sunt fore: si aut oino fieri non possunt: aut sine summa difficultate fieri non possunt. In qua argumentatione status conjecturalis existit: aut cum aliquid de utilitate: honestate. equitate differitur. Deque his rebus que sunt his contrarie: Incurrunt status aut iuris: aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari potest id factum esse quod laudetur. aut non eo nomine efficiendum: quo laudator affecerit: aut omnino non esse laudabile: que non recte: nec iure factus sit. Quibus generibus versus est nimis imprudenter Cesar contra Catonem meum. sed que ex statu conjectio efficitur. ea greci εἰρημὸν non vocant: mihi placet id que quidem ad te scribo qua de re agitur vocari. Quibus autem hoc: qua de re agitur continetur: hec continentia vocentur: quasi firmamenta defensionis: quibus sublati defensio nulla sit. Sed que lege firmitus in controuersis disceptandis esse nihil debet: danda est opera: vt legem adiutricem et testem adhibeant. In qua re alij quasi status existunt noui. sed appellantur legitime disceptationes tum. n. defenditur: non id legem dicere: quod aduersarius velit: sed aliud: Id autem contingit cum scriptum ambiguum est: aut due sententie differentes accipi possunt: tum opponitur scripto voluntas scriptoris: vt queratur verba ne plus: an sententia valere debeant. tum legi lex contraria assertur. Ita sunt tria genera: que controuersiam in omni scripto facere possunt. Ambiguus. Discrepantia scripti: Et voluntati scriptura contraria. Jam hoc perspicuum est: non magis in legibus que in testamentis: in stipulationibus



stipulationibus: in reliquis rebus que ex scripto aguntur: posse controuersias easdem existere. Horum tractationes in aliis libris explicantur. Nec soluz ppetue actiões: sed et ptes orationis iisdem locis adiuuant ptijs ppijs: ptijs cõibus. At in principiis quibus ut beniuoli. ut dociles. ut attentis sint qui audiant. efficiendum est propriis locis: Itemqz narrationes. ut ad suos fines spectent idest ut plane sint: ut breues. ut euidentes. ut credibiles: ut moderate. ut cum dignitate. Que q̄q̄ in tota oratiõ de bent esse. magis sunt propria narrandi. Que autẽ sequitur narrationem. fides ea persuadendo. quoniam perficitur qui ad persuadendum loci maxime valeant. Dictum est in his. in quibus de omni ratione dicendi. peroratio autem et alia quedaz habet: et maxime amplificationem. Cuius effectus hic debet esse. ut aut perturbentur animi aut tranquillentur. et si ita iam affecti ante sint. ut augeat eorum motus. aut sedet oratio. Huic generi in quo et misericordia et iracundia et odium et inuidia et cetera animi affectiones perturbantur: precepta supeditantur alijs libris quos poteris mecum legere cum voles. Ad id autem quod te velle senseras cumulate satisfactuz esse debet voluntati tue. Nam ne preteriret aliquid quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret plura quam a te desiderata erant. sum complexus. seciqz quod sepe liberales venditores solent. Ut curz edes fundum vendiderint rutis cesis receptis. Concedant tamen aliquid emptori quod ornandi causa apte. et loco positum esse videatur. Sic tibi nos ad id quod quasi mancipio dare debuimus. ornamenta quedam volumus non debita accedere.

Finis Topice.

Etiusdem de differentiis Topicis liber primus.

alteram vicissim possit includere. et nunc quidẽ nõ in singulis imozabimur: sed de tota diuisione cõiter differemus. Locoz tñ ex quibus argumenta nascuntur diffinitiones: exẽpla dñasqz colligentes. Singula vo pro qualitate opis diligentius in his. viii. voluminibus expedita sunt: qbus Aristotelis topica in latinaz vertimus orationẽ: vel his. vii. quibz. M. Tullii Topicis lucẽ plene expositionis infudimus Illic igit cuncta sunt ppijs atqz enodatis partibus expedita. Hic vero q̄ alias per mẽbra patefacta sunt: cõi speculatione tractant. Nec dialecticos solũ locos: sed et rhetoricos quoue hi inter se atqz a dialecticis differat: cura est erequẽdi: ut oibus vndiqz locis plena cõsideratõe propositis eozqz dñis inter se et cõitibus pernotatis et argumentoz copia comparetur et locoz clara possit esse distinctio. Ut igit cuncta perspicuis rõnibus constent: paulo altius ordiendũ est. Cõpropositio est oratio vey falsumue significans: ut si qs dicat celũ esse volubile. hec et enunciatio et proloquiũ nũcipatur. Questio vo est in dubitationem ambiguitateqz adducta propositio: ut si qs querat: an celũ sit volubile. Conclusio est argumẽtis approbata ppositio: ut si qs celum ab alijs rebus probet eẽ volubile. Enunciatio q̄pe siue sui tñ cã dñ: siue ad aliud aferatur approbandũ ppositio est: si de ipsa q̄ratur q̄stio est: si ipsa eẽ approbata cõclusio est. Idẽ igit est ppositio q̄stio et conclusio: sed differunt mõ supradictõ.



Argumentum est ratio rei dubie faciens si dẽ. Mõ vero idẽ est argumentũ et argumẽtatio. Nam vis hñe ratioqz ea q̄ clauditur oratione cũ aliquid probat ambiguum argumentũ vocatur. Ipsa vero argumenti elocutio: argumentatio dñ. Quo fit ut argumentum quidẽ virtus et mens argumentationis sit atqz hñe. Argumẽtatio vo argumenti per orationẽ explicatio. Cõlocus aut sedes argumenti vel id: vñ ad propositã q̄stionem conueniens trahitur argumentũ. Que cũ ita sint: singuloz nã diligentius tractãda est: eozqz per spẽs ac mẽbra figurazqz diuisio facienda. Ac ppiõ d̄ ppositione dicendũ est. Hanc esse diximus orõnem vey vel mendatiũ continentẽ. Huius due sunt spẽs affirmatio vna: altera vero negatio. Affirmatio ut si quis sic efferat celum esse volubile. Negatio si quis ita pronunciet celũ volubile non esse. Hanc vero alie sũt vniuersales: alie particulares: alie indefinite: alie singulares. vniuersales ut si quis ita pponat. ois hõ iustus est: nullus hõ iustus est. Particulares vero ut si quis hoc mõ dicat. Quidã hõ iustus est. Quidam hõ iustus non est. Indefinite hoc mõ. homo iustus eẽ. hõ iustus non est. Singulares vero que indiuiduz: aut quid singulare pponunt: ut Lato iustus est. Lato iustus nõ est. Et. n. Lato indiuidus est ac singularis. Harum vero alias predicatiuas: alias conditionales. Cõpredicatiue sunt que simpliciter proponuntur. i. quibus nulla vis conditionis adiungitur: ut si quis celum esse volubile simpliciter dicat. At si conditio huic copulet: fit ex duabus ppositionibz vna pditionalis hoc modo. Celum si rotundũ est volubile eẽ. Id enim conditio hec efficit: ut ita deum celum volubile esse intelligatur si sit rotundum. Quoniam igitur alie propositiones predicatiue sunt: alie conditionales: predicatiuarum partes terminos appellamus hi sunt predicatus terminus et subiectus. Terminos autem verba voco et nomina quibus propositio connectitur: ut in ea propositione qua dicimus. hñmo in



Omnis ratio differendi quã logicen peripatetici veteres appellauerunt in duas distribuit partes: vnã inueniendi: alteraz iudicandi: Et ea quidẽ pars que iudicium purgat: atqz instruit: ab illis analyticè vocata est: a nobis põt re solutoria nũcipari. Ea vero q̄ inueniendi facultatẽ subministrat: a grecis topice: a nobis localis dñ. Ac de illa qdem parte q̄ iudicandi magistra est: alias disputabitur. Nunc vo consiliũ est aperire q̄ sint loci: et que eoz dñe et qui et quibz apti sint syllogismis. Nec id simp̄r atqz vniiformiter vñ esse faciendũ: vey duplex est tradenda partitio: vna qdem a grecis voluminibus eruta. Altera vo ex. M. T. topicis sumpta. Atqz in his illud ad perfectionẽ speculationis est astruendũ: ut qbus vtraqz modis diuisio differat: qbusqz conueniat explicet quoqz mõ. altera